

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ДЕШАДОВАНОСТІ СУЧАСНОЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

MAIN TRENDS OF MODERNIZATION AND DESHADOWING CONTEMPORARY SPHERE OF EMPLOYMENT IN UKRAINE

УДК 331.5(477)

Тютюнникова С.В.

д.е.н., професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Гайдар А.О.

аспірант кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглянуті основні тенденції сучасної сфери зайнятості в Україні. Проаналізовано основні негативні фактори, що перешкоджають її сталому розвитку: безробіття, нестійкість соціально-трудова відносин, прекарізація праці, значний рівень тінізації зайнятості. Запропоновані методи комплексної модернізації та детінізації сфери зайнятості. Обґрунтовано, що сталий розвиток сфери зайнятості визначається пріоритетним розвитком інтелектуального потенціалу.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, соціально-трудова відносини, прекарізація праці, тінізація, модернізація ринку праці

В статье рассмотрены основные тенденции современной сферы занятости в Украине. Проанализированы основные негативные факторы, препятствующие ее устойчивому развитию: безработица, неустойчивость социально-трудова отношений, прекаризация труда, значительный уровень тенизации занятости. Предложены методы комплексной модер-

низации и детенизации сферы занятости. Обосновано, что устойчивое развитие сферы занятости определяется приоритетным развитием интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: занятость, безработица, социально-трудова отношения, прекаризация труда, тенизация, модернизация рынка труда

The article describes the main trends of contemporary areas of employment in Ukraine. The basic negative factors that hinder sustainable development: unemployment, unstable industrial relations, precarious work, significant level of shadowization of the employment have been analysed. Methods of comprehensive modernization and legitimization of the scope of employment have been proposed. The article proves that sustainable development areas of employment determined priority development of intellectual potential.

Key words: employment, unemployment, socio-labor relations, precarious work, shadowization, modernization of the labor market

Постановка проблеми. Однією з провідних сфер, від ефективності функціонування яких залежить соціально-економічний розвиток країни, є сфера зайнятості. Якість функціонування сфери зайнятості відбивається на національній конкурентоспроможності, національній продуктивності, дієвості державних механізмів регулювання економіки тощо. Значний негативний вплив на сферу зайнятості України має високий рівень тінізації економічних відносин, що виступає фактором формування нестійкості та руйнації соціально-трудова відносин. Тому проблема модернізації та детінізації сфери зайнятості набуває актуального характеру і стає одним з першочергових питань комплексної модернізації національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню стану ринку праці, сфери зайнятості та соціально-трудова відносин присвячено роботи таких вітчизняних науковців, як: З. Варналій, М. Долішний, Л. Гук, Я. Жаліло, Т. Заяць, М. Кім, А. Колот, Е. Лібанова та ін. Однак, багатоаспектна проблема зайнятості в сучасних умовах отримує додаткових суперечностей та тенденцій, без ретельного аналізу яких неможливо забезпечити її комплексну модернізацію та вивільнення з-під негативного впливу тіньових відносин.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення основних напрямів модернізації та детінізації сфери зайнятості в Україні як нагальної потреби загальної модернізації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний нестійкий стан соціально-трудова відносин в Україні є не тільки наслідком кризового стану національного господарства, але й її одним із головних внутрішніх чинників. Вихід на траєкторію стійкого економічного зростання в Україні без вирішення головних гострих проблем соціально-трудова сфери, без системної модернізації сфери зайнятості неможливий, тому такої актуальності набувають комплексні заходи щодо формування оновленої моделі соціально-трудова відносин. Сфера зайнятості у процесі комплексної модернізації національної економіки потребує особливої уваги з декількох причин: по-перше, від її ефективного функціонування залежить продуктивність національного господарства; по-друге, саме у ній формується переважна частка національного доходу (самозайнятих, роботодавців, найманих працівників); по-третє, від неї залежить якість трудового життя населення країни. Зайнятість виступає сферою особливою турботи держави, ефективність і комплексність заходів у якій з одного боку є показником ефективності інституту держави, а з іншого – основою формування довіри населення до держави. З огляду на це реформування сфери зайнятості стає одним з важливих напрямів сучасної модернізації економіки України. Основні напрями модернізації сфери зайнятості, з нашої точки зору, повинні вибудовуватися згідно з актуальністю вирішення тих проблем, що мають найбільш деструктивний вплив на ефективність її функціонування. Зупинимося

більш детально на тих проблемах, без вирішення яких неможливо забезпечити ефективність функціонування соціально-трудова сфери. Саме такий підхід надасть змогу внести більш аргументовані пропозиції щодо модернізації сфери зайнятості, які б сприяли зміцненню економічного потенціалу національної економіки.

Перш за все повна довгострокова зайнятість населення, що відповідає новим модернізаційним умовам, забезпечується за рахунок ефективного функціонування ринку праці, дієспроможності та відповідності його соціально-економічного механізму структурі національного господарства. Закон України «Про зайнятість населення» від 5.07.2012 року визначає ринок праці, як систему правових, соціально-трудова, економічних та організаційних відносин, що виникають між особами, які шукають роботу, працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, органами державної влади у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців – у найманні працівників відповідно до законодавства [1]. На ньому не тільки формуються попит і пропозиція праці, але й забезпечується її розподіл, встановлюються ціни на різні види трудової діяльності. Ринок праці (або ринок робочої сили) охоплює усі галузі економіки, види діяльності, форми власності, його стабільність та ефективність відзначають успішність економічного розвитку в країні. Механізм функціонування ринку праці є досить специфічним, що включає різноманітні правові, соціальні та економічні важелі, визначає способи відтворення робочої сили, ефективність її використання. Характер функціонування ринку праці визначає своїм основним результатом певний рівень і структуру зайнятості населення, а недоліки функціонування цього механізму – рівень безробіття.

Ринок праці України, за оцінками фахівців, характеризується значним напруженням внаслідок зниження попиту на робочу силу, падіння рівня реальної заробітної плати, зростання чисельності вивільнених працівників, збільшення прихованого безробіття та міграції населення, поширення процесів нелегального працевлаштування, розбалансування попиту і пропозиції робочої сили [2, с. 9]. Він також характеризується значною сегментацією, що стосується змін структури працездатного населення в цілому та за окремими видами трудової діяльності. Такі суттєві зрушення призводять до формування для кожного сегменту специфічних виявів та особливостей соціально-трудова відносин: соціального статусу, економічної поведінки, окремих гарантій зайнятості, рівня доходів, ступеня ризиковості тощо. Кожний сегмент володіє різним рівнем конкурентоспроможності та, відповідно, забезпечує різний рівень захищеності працівникам. Ця ситуація призводить до значного розшарування населення і особливо загострюється в умовах спаду виробництва і зниження життєвих стандартів, роз-

ширення безробіття. Для певних верств населення втрата роботи стає синонімом повного зубожіння. Одночасно з негативними тенденціями на сучасному ринку праці в Україні набирають сили й тенденції, що пов'язані з формуванням інноваційного спрямування світової економіки – посилення ролі людського фактору, інтелектуального капіталу працівника. Це призводить до зростання вимог до рівня кваліфікації працівників, їх освітньої підготовки та якості роботи. У свою чергу, це викликає нові структурні зрушення у сфері зайнятості.

Проблема зайнятості – одна з найактуальніших проблем економічного розвитку і одна з найважливіших, що характеризують загальний стан макроекономічної кон'юнктури. Її зворотною стороною є безробіття. Його відносять до важливої складової статистики зайнятості, завдяки чому зайнятість отримує такі характеристики, як: рівень, повнота, кількісний та якісний склад тощо, що надає змогу визначити основні тенденції зайнятості населення. Найбільш значним негативним економічним ефектом безробіття є недовикористання економічного потенціалу, а соціальним – втрата соціального та людського капіталу країни через погіршення соціального і психологічного стану людей, що опинилися без роботи. Безробіття є не тільки однією з найгостріших соціальних проблем, але й фактором, що веде до ексклюзивності, порушення згуртованості суспільства, втрати творчого потенціалу особистості. «Безробіття не тільки перешкоджає її самореалізації, але й прирікає значну частину населення країн, що розвиваються, на злиденність, провокуючи зростання екстремізму, релігійного фанатизму, расової нетерпимості. Процеси глобалізації ринку праці створюють ці проблеми все більш гострими і для країн «золотого мільярду», в які прямують масові хвилі міграції з менш розвинених країн світу» [3, с. 16].

Офіційно безробітними визнаються ті, хто пройшов процедуру реєстрації в службі зайнятості (люди, які з будь-яких причин втратили роботу, та ті, що тільки отримали професійну підготовку і намагаються працевлаштуватися), а ті, хто безуспішно намагаються працевлаштуватися самостійно належать до особливого прошарку – прихованого безробіття. На відміну від офіційно зареєстрованого безробіття, приховане безробіття не має статистичного обліку й оцінюється експертними методами.

Відповідно до даних Державної служби статистики України у 2016 році безробітне населення працездатного віку згідно розрахунків за методологією МОП становило 9,7% [4]. Але за оцінками фахівців в Україні існує не тільки значний рівень офіційного безробіття, а й суттєва частка прихованого безробіття та значний сегмент тіньової зайнятості. Також чисельну групу населення складають ті, хто не має регулярної роботи і живе випадковими заробітками [5; 6]. Основними причинами безробіття є складна економічна кон'юнктура, що провокує низьку про-

дуктивність економіки, недостатній рівень оплати праці, зниження її престижності, погіршення соціально-економічних умов праці та нестійкість соціально-трудова відносин.

Наявність значного рівня безробіття, у тому числі у прихованій формі, породжує різноманітні деформації у структурі зайнятості населення. До структурних деформацій зайнятості можна віднести інституційні аномалії, що перешкоджають ефективному функціонуванню ринку праці, зокрема: агенезію інститутів (їх неправильний розвиток); неадекватність процесів формування і функціонування нових інститутів, коли необхідна норма або закон приймаються без відповідних механізмів їх реалізації; дисонтогенезія інститутів (невідповідність правил та норм індивідуальним уявленням людини); гіпогенезія інститутів (недорозвиненість); гіпергенезія інститутів (надмірний розвиток) [7; 8]. Відсутність ефективного інституційного забезпечення сфери зайнятості провокує поширення її деструктивних проявів: невідповідність норм трудового законодавства України сучасним вимогам ринку праці; розширення суспільних суперечностей між представниками попиту та пропозиції робочої сили; відсутність норм, які б регулювали нові форми зайнятості; низький рівень соціальних гарантій держави. Саме недосконалість інституційного забезпечення зайнятості породжує її нестійкість та невизначеність, призводить до прекарізації праці, підштовхує її у сторону деформалізації та тінізації. Прекарізація праці, за визначенням російських дослідників, носить примусовий, вимушений для працівника характер, являє собою процес ослаблення їх захищеності і стабільності, перенесення відповідальності з роботодавця на персонал. Це породжує асиметрію соціально-трудова відносин [9, с. 85].

Поряд із структурною перебудовою народного господарства, що спричиняє зростання структурного безробіття та вносить елементи нестійкості у функціонування ринку праці, існують окремі види безробіття, які мають особливий вплив на сталий розвиток сфери зайнятості в Україні. Перш за все це стосується проблеми молодіжного безробіття. На ринок праці щорічно потрапляє значна кількість випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів, яка стикається з проблемою працевлаштування (половина незайнятих громадян, зареєстрованих у державній службі зайнятості як безробітні – молодь). У той час, як в умовах економічної кризи кількість робочих місць не тільки не збільшується, а навіть зменшується, а серед претендентів на ці місця є достатньо досвідчені фахівці із значним досвідом практичної роботи. У цих умовах молодь, котра не має досвіду роботи, потрібних навичок та характеризується більш низькою мотивацією праці займає низькі конкурентні позиції. Значна кількість безробітних серед молоді також пояснюється структурними перекосами у підготовці фахівців освітніми

зкладами. Така невідповідність освітньої підготовки вимогам ринку праці породжує надлишковість найбільш популярних серед майбутніх абітурієнтів професій: економістів, юристів тощо. Високий рівень молодіжного безробіття є тривожним симптомом, що вказує на загрозу або зростання рівня трудової еміграції освіченої молоді з високим ризиком повернення, або на розширення чисельності вітчизняних прекаріїв, бо саме молодь найбільш частіше потрапляє до пастки тіншової зайнятості.

Не тільки молодіжне безробіття наносить тяжкої шкоди трудовому потенціалу країни. Взагалі значний рівень безробіття серед високоосвіченої робочої сили має вкрай негативні наслідки для соціально-економічного розвитку країни. Повноцінна зайнятість дозволяє залучати людей до процесу суспільного виробництва, розвиваючи їхні навички та здібності, сприяючи їх творчому розвитку, що відповідає меті збереження та примноження інтелектуального потенціалу нації як головної конкурентної переваги національної економіки та чинника підвищення якості життя населення.

Ми погоджуємося з думкою Е. Лібанової, що проблемою сучасної сфери зайнятості є не стільки безробіття, скільки наявність значного прошарку трудящої бідноти, яка працює у дуже важких умовах [10, с. 269]. Ми вважаємо однією із причин такого стану неефективність регулювання соціально-трудова відносин, що породжує незахищеність та детінізацію зайнятості. Ще однією вагомою причиною такого становища частки трудящого населення є низький рівень заробітної плати як у порівнянні зі світовими тенденціями, так і у співвідношенні до прожиткових стандартів у країні. Так у 2016 році середня середньомісячна заробітна плата у країні становила 5183 гривні, що за даними офіційної статистики свідчить про зростання реальної заробітної плати на 9% по відношенню до попереднього року [4], що суттєво нижче, ніж в інших країнах.

Всі вищеперераховані вади сучасної сфери зайнятості доповнюються ще двома вагомими негативними тенденціями. По-перше, це розширення міграційних тенденцій, що призводить до проблем «втечі мозків» (через від'їзд з країни високоінтелектуальної робочої сили), тяжіння нелегальної міграції, що створює додаткове соціальне та економічне напруження (криміналізація країни, зниження ринкової вартості робочої сили, соціальна напруга тощо). По-друге, це негативний вплив тіншового сектору.

Масштабний тіншовий сектор має значний вплив на всі соціально-економічні процеси в Україні. Тіншова економіка спотворює економічну кон'юнктуру та призводить до стратегічних помилок державного управління. Негативному впливу тінізації піддається й ринок праці, який за цих умов набуває нових форм і проявів. Тіншова зайнятість є складаною макроекономічною проблемою, вирішення якої неможливе без комплексної детінізації економіки, тому в нашому

аналізі ми, перш за все, зупинимось на сутності та основних проявах світлотіньової структури економіки України. Загальносвітові масштаби тіньової економіки фахівці оцінюють, як 5–10% від світового ВВП [11], то в Україні ця частка сягає понад 40% від ВВП за даними національної статистики та більш, ніж 50% за підрахунками міжнародних фахівців [12]. Такі масштаби породжують суттєві суперечності між легальним і тіньовим секторами, коло додаткових соціальних та економічних проблем і порушують цілісність системи.

До тіньової діяльності фахівці відносять широкий спектр соціально-трудова відносин від діяльності, що здійснюється в рамках закону, але не реєструється органами державного регулювання та не відбивається в статистиці до діяльності, що має яскраво виражений кримінальний характер і охоплює незаконні види діяльності. Це надає підстави виділити світлотіньову структуру економіки: «білокомірцева» тіньова економіка; сіра (неформальна) тіньова економіка; чорна (підпільна) тіньова економіка [13; 14].

Однією з головних причин виникнення тіньової діяльності в соціально-економічній системі є трансформаційні процеси, що викликають деінституціоналізацію соціально-економічного простору. У цих інституційних розривах і формується тіньові вияви, чисельні деформації соціально-економічних відносин. До інших причин тінізації економіки України можна віднести нестабільність податкового законодавства та надмірний податковий тягар; корупцію; неефективність законодавчого регулювання; низький рівень доходів в офіційному секторі; правову незахищеність суб'єктів господарювання і недоліки пенсійного забезпечення. Значні обсяги тіньового сектору економіки України породжують низку негативних соціально-економічних наслідків, серед яких найпотужнішими є: зменшення податкової бази; обмеження можливості економічного зростання; залучення до грошового ринку кримінальних грошей, зниження інвестиційної привабливості країни; низький рівень соціального захисту; неефективність державного регулювання соціально-економічних відносин; недорозвиток соціальної інфраструктури та ринку суспільних благ.

Високий рівень тінізації економіки України обумовлює значні обсяги тіньової зайнятості, яка визначається різницею між фактичним і офіційно зареєстрованим рівнем зайнятості. Для характеристики різних видів тіньової діяльності використовують різні терміни, які акцентують увагу на окремих її проявах, зокрема: «неофіційна», «підпільна», «неформальна», «прихована» і навіть «кримінальна» зайнятість [15]. За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9%. За даними інших експертних організацій цей рівень коливається від 10 до 16%. За оцінками Конфедерації роботодавців України, «в тіні» працюють близько 5–7 млн україн-

ців. Обсяг тіньової зарплати складає від 170 до 200 млрд грн. щорічно [12]. До поширених видів тіньової зайнятості можна віднести несанкціоновану вуличну торгівлю, побутові та ремонтні послуги населенню, приватне репетиторство, посередницьку діяльність, дрібне виробництво. Тіньова зайнятість може бути первинною, якщо вона є основною трудовою діяльністю, яка приносить людині основний дохід, і вторинною, якщо виступає додатковою зайнятістю для додаткового прибутку.

Неможна однозначно стверджувати про лише негативний вплив тіньових відносин, частково вони привносять і позитивний вплив. Зокрема, неформальний сектор поглинає певну частину безробітних або зайнятих на неповний робочий день працівників, що частково пом'якшує напруження на ринку праці. Тіньова сфера забезпечує додаткові робочі місця, підвищує доходи населення, сприяє розширенню виробництва товарів і послуг, нерідко сприяючи більш ефективному ціноутворенню та більшій доступності товарів і послуг для населення. Тіньова зайнятість більш оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку, більш ефективно прилаштовується до зміни вимог роботодавців. Працівників, що свідомо обирають тіньову зайнятість приваблює більш висока заробітна плата, нерегламентованість робочого дня та відсутність високих бар'єрів при працевлаштуванні. Усі ці переваги стосуються переважно тіньовій зайнятості у формальному секторі економіки, яка по суті є незареєстрованою легальною зайнятістю. Така зайнятість шкодить передусім саме нелегальним працівникам, бо робить їх абсолютно соціально незахищеними, позбавляє соціального, пенсійного та медичного забезпечення. Але в цілому тіньова зайнятість, особливо в нелегальному секторі економіки, завдає згубного впливу соціально-трудова відносинам та системі соціальних гарантій держави.

На основі проведеного аналізу вважаємо, що модернізація та детінізація сфери зайнятості повинні будуватися на забезпеченні відповідності структури ринку праці вимогам нового технологічного укладу і формування інноваційного спрямування економіки. Пріоритетами соціально-економічної політики держави має стати розробка дієвої політики зайнятості, регулювання процесів трудової міграції, зменшення рівня тінізації сфери зайнятості. Ринку праці повинен мати розгалужену і дійову інфраструктуру, здатну застосовувати різноманітні організаційні форми й методи забезпечення зайнятості населення та його соціального захисту. Перш за все це дієвість державної політики у сфері зайнятості, її нормативно-правове забезпечення, ефективність функціонування служби зайнятості та освіти.

Існує безліч інструментів, ефективно поєднання яких спроможне забезпечити сталий розвиток сфери зайнятості та її інноваційне спрямування. Так масштабність безробіття (особливо його прихованих

форм) і тіньової зайнятості потребує застосування методів стимулювання створення робочих місць для незайнятого населення за участю держави та бізнесу, у тому числі за рахунок розвитку державно-приватного партнерства; методів сприяння формуванню інвестиційної привабливості країни, розширення інвестиційної діяльності держави та бізнесу, створення сприятливих умов для інвестування в економіку; введенням спеціальних податкових пільг для роботодавців, які створюють нові робочі місця; сприяння розвитку малого бізнесу; вдосконалення системи оплати праці; розширення участі вищих навчальних закладів у працевлаштуванні своїх випускників. Дієвими заходами подолання надмірного безробіття також можуть бути: боротьба з незаконною міграцією; стимулювання бізнесу до створення гідних умов праці, дотримання регламентованої тривалості робочого дня, впровадження прогресивних систем оплати праці; створення сприятливого правового середовища трудової діяльності та бізнесу; оптимізація системи оподаткування та кредитування; розширення можливостей населення отримання офіційних додаткових доходів; створення центрами зайнятості дієвих механізмів оперативного пошуку роботи з використанням сучасних новітніх технологій.

Безробіття було й залишається однією з гостро актуальних проблем сьогодення для більшості країн. Методи подолання безробіття стають особливо важливими в умовах низької економічної ефективності національного господарства. Розширення можливостей застосування трудового потенціалу необхідно реалізовувати шляхом поширення інноваційних форм зайнятості та державної підтримки підприємництва. Підвищенню зайнятості молоді сприятиме розвиток молодіжного підприємництва надання відповідної інформаційно-консультативної, технічної, фінансової та кредитної допомоги, забезпечення молодим спеціалістам належного рівня заробітної плати тощо. У державному регулюванні ринку праці слід мати на увазі два важливі, на нашу думку, аспекти боротьби з безробіттям. По-перше, високий рівень безробіття спричиняє розширення масштабів тіньової діяльності в країні, а по-друге, безробіття високоосвічених фахівців спричиняє суттєве відставання за темпами інноваційного розвитку країни й сприяє руйнації її інтелекту.

Ефективними методами детінізації економіки України та зняття напруги на ринку праці за рахунок виведення з-під впливу тіньових відносин значної частки зайнятого населення можуть бути наступні: розширення можливостей застосування підприємницької ініціативи населення перш за все у інноваційній діяльності; підвищення ефективності використання бюджетних коштів; стимулювання інвестиційних процесів у країні; модернізація ринку

праці, систем оподаткування та оплати праці. Дієвим механізмом детінізації економіки виступає якість правового регулювання трудових відносин, ефективність якого базується на врахуванні національних особливостей та використанні провідного досвіду інших країн. Наприклад, у Словаччині та Німеччині жоден громадянин не може бути працевлаштований, окрім, як через державний центр зайнятості, що суттєво зменшує рівень нелегальної праці [13]. Усі ці заходи мають носити комплексний характер та відповідати стратегічним установкам розвитку країни. Фахівці також відзначають, що необхідною передумовою дієвого процесу детінізації економіки є впровадження ефективного господарського управління держпідприємствами, всією державною власністю; інституційне забезпечення економічної політики; збалансованість державної регуляторної політики [5; 6; 16]

Забезпечення конкурентоспроможності інтелектуального капіталу нації потребує координованих зусиль держави та освітньої сфери у якісній підготовці висококваліфікованої робочої сили. Посилення взаємодії між ринком праці та освітніми закладами сприятиме не тільки зростанню якості підготовки, а й мінімізації диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили шляхом урахування реальних та майбутніх потреб економіки, більшої гнучкості та адекватного фінансування освіти. Важливим напрямом зміцнення зростання інтелектуального капіталу нації є міграційна політика, спрямована одночасно на регулювання нелегальної міграції та повернення фахівців, що виїхали за кордон з метою працевлаштування, запобігання від'їзду кваліфікованої робочої сили. Це також потребує комплексної реформи оплати праці, що сприятиме зростанню її конкурентоспроможності на світовому ринку праці. Особливе значення такий підхід має для наповнення національної економіки фахівцями з дефіцитних спеціальностей.

Висновки з проведеного дослідження. Ефективність функціонування сфери зайнятості визначає соціально-економічний розвиток країни, тому комплексна модернізація економіки вимагає вирішення головних проблем цієї сфери. Найбільшу загрозу сталому розвитку зайнятості населення несуть високий рівень безробіття, тінізації, прекарізація соціально-трудова відносин. Пріоритетами соціально-економічної політики держави має стати розробка дієвої політики зайнятості, регулювання процесів трудової міграції, зменшення рівня тінізації сфери зайнятості. Розширення можливостей застосування трудового потенціалу необхідно реалізовувати шляхом поширення інноваційних форм зайнятості та державної підтримки підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про зайнятість населення», ВВР від 05.07.2012, № 5067-VI.
2. Балановська Т.І. Ринок праці: реалії та перспективи / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 2. – С. 9–17.
3. Иванов Н. Мировой кризис и рынок труда / Н. Иванов // МЭ и МО. – 2011. – № 11. – С. 3–17.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Варналій З. Шляхи детінізації економіки України та її особливості / З. Варналій // Банківська справа. – 2007. – № 2. – С. 56–66.
6. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. Аналіт. доп. / Т.А. Тишчук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Иванов; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. НІСД. – 2011. – 96 с.
7. Гриценко О.А. Нормальне суспільство як основа соціальної держави / О.А. Гриценко // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2012. – № 3 (10). – С. 148–165.
8. Радіонова О.М. Прояви інституційних аномалій у сфері зайнятості великих міст України / О.М. Радіонова // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 2. – С. 72–81.
9. Бобков В.Н. Неустойчивая занятость: экономико-социологический генезис понятия / В.Н. Бобков, В.Г. Квачев, Н.В. Локтюхина // Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление. – 2016. – № 4. – С. 81–86.
10. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: навч. посіб. / Е. Лібанова, О. Палій. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи». – 2004. – 491 с.
11. Тіньова економіка в Україні: соціально-економічна природа та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/4067_Tinova_ekonomika_v_Ykraini_socialno_ekonomichna_priroda_ta_shlyahi_podolannya.html
12. Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання / А. Бочі, В. Поворозник // Міжнародний центр перспективних досліджень. – МЦПД. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.
13. Вакиряк Н.І. Тіньова економіка, її складові та відмивання «брудних коштів» / Н.І. Вакиряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1182>.
14. Мазур О.А. Тіньова економіка в Україні: причини, форми її прояву та обсяги / О.А. Мазур // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «економіка». – 2014. – № 2 (8). – С. 70–77.
15. Нуреев Р.М. Классификация неформальной занятости и методы ее оценки / Р.М. Нуреев, Д.Р. Ахмадеев // Terra Economicus. – 2015. – Т. 13. – № 1. – С. 14–27.
16. Панкратова Е.Н. Оценка теневой занятости в неформальном секторе экономики Украины / Е.Н. Панкратова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_NTP_2011/Economics/14_90309.doc.htm.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro zainiatist naselennia», VVR vid 05.07.2012, # 5067-VI
2. Balanovska T. I. Rynok pratsi: realii ta perspektyvy / T. I. Balanovska, O. P. Hohulia, N. I. Drahnieva // Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. – 2015. – # 2. – S. 9-17.
3. Yvanov N. Myrovoi kryzys y r ynok truda / N. Yvanov // ME y MO. – 2011. – # 11. – S. 3-17.
4. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Varnalii Z. Shliakhy detinizatsii ekonomiky Ukrainy tayii osoblyvosti / Z. Varnalii // Bankivska sprava. – 2007. – # 2. – S. 56-66.
6. Tinova ekonomika v Ukraini: masshtaby ta napriamy podolannia. Analit. dop. / T. A. Tyshchuk, Yu. M. Kharazishvili, O. V. Ivanov; za zah. red. Ya. A. Zhalila. – K. NISD, 2011. – 96 s.
7. Hrytsenko O. A. Normalne suspilstvo yak osnova sotsialnoi derzhavy / O. A. Hrytsenko // Visn. un-tu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». – 2012. – # 3 (10). – S. 148–165.
8. Radionova O. M. Proiavy instytutsiinykh anomalii u sferi zainiatosti velykykh mist Ukrainy / O. M. Radionova // Visn. Nats. un-tu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». – 2013. – # 2. – S. 72-81.
9. Bobkov V. N. Neustoichyvaia zaniatost: ekonomiko-sotsyolohycheskyi henezys poniatyia / V. N. Bobkov, V. H. Kvachev, N. V. Loktiukhyina // Vestnyk VHU. Seryia: Ekonomyka y upravlenye. – 2016. – # 4. – S. 81-86.
10. Libanova E. Rynok pratsi ta sotsialnyi zakhyst: navch. posib. / E. Libanova, O. Palii. – K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2004. – 491 s.
11. Tinova ekonomika v Ukraini: sotsialno-ekonomichna pryroda ta shliakhy podolannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://e-works.com.ua/work/4067_Tinova_ekonomika_v_Ykraini_socialno_ekonomichna_priroda_ta_shlyahi_podolannya.html
12. Bochi A. Tinova ekonomika v Ukraini: prychny ta shliakhy podolannia / A. Bochi, V. Povoroznyk // Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen. – MTSPD, 2014 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
13. Vakyriak N. I. Tinova ekonomika, yii skladovi ta vidmyvannia «brudnykh koshtiv» / N. I. Vakyriak [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://libfor.com/index.php?newsid=1182>
14. Mazur O. A. Tinova ekonomika v Ukraini: prychny, formy yii proiavu ta obsiahy / O. A. Mazur // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii «ekonomika». – 2014. – # 2 (8). – S. 70-77.
15. Nureev R. M. Klassyfykatsyia neformalnoi zaniatosti y metod y ee otsenky / R. M. Nureev, D. R. Akhmadeev // Terra Economicus. – 2015. – T. 13. – # 1. – S. S. 14-27.
16. Pankratova E. N. Otsenka tenevoi zaniatosti v neformalnom sektore ekonomiky Ukrainy / E. N. Pankratova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: http://www.rusnauka.com/21_NTP_2011/Economics/14_90309.doc.htm